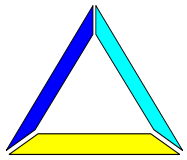
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ В УКРАЇНІ
НІМЕЦЬКА КОНСУЛЬТАТИВНА ГРУПА З ПИТАНЬ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

01034 Київ, вул. Рейтарська, 8/5-А, тел. (+38044) 228-6342, 228-6360,
факс 228-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua, http://www.ier.kiev.ua

S 15

Система гарантування вкладів: Час для змін

Резюме

Розвиток ефективної системи страхування вкладів є надзвичайно важливим для України, бо сприятиме досягненню важливих цілей економічної політики: посилення довіри громадськості до фінансового сектора, запобігання раптовому відтоку депозитів по всій системі, заохочення заощаджень домогосподарств, зниження ставки по депозитам і, таким чином, вартості кредитів. Хоча українська система страхування вкладів була досить добре розроблена як для початкового етапу функціонування, ми вважаємо, що зараз її треба розвивати далі, інакше вона не зможе забезпечити фінансову стабільність в повному обсязі.

В цій роботі ми пропонуємо заходи, що допоможуть зробити Фонд гарантування вкладів більш ефективним і дозволять підштовхнути розвиток фінансового посередництва. Ми пропонуємо *законодавчо встановити рівень капіталу, до якого треба накопичувати кошти і поповнювати його внесками НБУ; прив'язати розмір страхових внесків до ступеню ризикованості комерційних банків; встановити дворівневе страхування і поступово збільшувати суму відшкодувань за депозитами*.

Зміст:

1. Вступ
2. Характеристика ефективної системи
3. Система, що діє в Україні
4. Пропозиції щодо капіталу Фонду
    4.1 Підвищення капіталу Фонду
    4.2 Джерела фінансування
    4.3 Диверсифікація інвестицій
5. Пропозиції щодо страхування депозитів
    5.1 Введення дворівневого гарантування
    5.2 Збільшення суми виплати
6. Висновки

1. Вступ

Практично у всіх країнах органи влади приділяють велику увагу стану фінансового сектора, особливо банківській системі. У першу чергу це пояснюється важливістю банків для економіки завдяки їх участі в платіжній системі, посередництві між вкладниками та позичальниками і ролі комерційних банків в трансмісії монетарної політики. Крім того, банки є дуже вразливими до проблем ліквідності та платоспроможності. Часто банкрутство одного банку поширюється на інші, що приводить до загальних проблем банківської системи[1]. Важливість комерційних банків, необхідність запобігання поширенню одиничних проблем на всю банківську систему та потенційні збитки вкладників примусили країни встановлювати фінансові системи безпеки. Окрім банківського регулювання, нагляду та права "позичальника останньої інстанції", такі системи включають механізми захисту вкладників.

Існує декілька варіантів забезпечення фінансової стабільності шляхом захисту вкладників[2]. Серед них явне та обмежене гарантування депозитів зарекомендувало себе як найкращий варіант. На даний момент ця форма захисту депозитів застосовується у 74 країнах. Дві третини систем гарантування вкладів (СГВ) були засновані протягом останніх п'ятнадцяти років.

Розвиток ефективної СГВ є надзвичайно важливим для України, бо сприятиме досягненню важливих цілей економічної політики: посилення довіри громадськості до фінансового сектора, запобігання раптовому відтоку депозитів по всій системі, заохочення заощаджень домогосподарств, зниження ставки по депозитам і, таким чином, вартості кредитів. Крім того, посилення СГВ може бути одним з важливих кроків, що наближує вступ України до ЄС[3].

В Україні Фонд гарантування вкладів фізичних осіб був створений в 1998 році. Через два роки він отримав перший досвід, спочатку при ліквідації КАБ "Слов'янський", а потім АК АПБ "Україна". Хоча українська СГВ була досить добре розроблена як для початкового етапу функціонування, ми вважаємо, що зараз її треба розвивати далі, інакше вона не зможе забезпечити фінансову стабільність в повному обсязі. В цій роботі ми розглянули міжнародний досвід розвитку СГВ та виділили спільні риси найбільш ефективних систем (частина 2), описали поточний стан розвитку української системи гарантування вкладів (частина 3) і запропонували шляхи покращення капіталу СГВ (частина 4) та системи виплати депозитів (частина 5).

2. Характерні риси ефективної системи

Ефективна система гарантування вкладів повинна досягти три головні цілі:

1. ***Забезпечити довіру громадськості та запобігти різкому відтоку депозитів***.
2. ***Підвищити заощадження*** через впевнення вкладників, що принаймні частина депозитів буде захищена.
3. ***Захистити вкладників***, особливо "малих", через механізм швидкого повернення гарантованої частини вкладу у випадку банкрутства банку.

Для досягнення цих цілей країни намагаються побудувати систему, яка б найкраще підходила до особливостей їх економік. В деяких країнах (Німеччина, Франція,

[1] Згідно з Світовим Банком, протягом останніх двох десятиріч у світі трапилось 120 системних банківських кризи в 93 країнах.

[2] Можна виділити різні форми захисту депозитів: 1) законодавчо закріплений пріоритет вимог вкладників над іншими вимогами; 2) неявна гарантія; 3) явна обмежена гарантія; 4) явна повна гарантія.

[3] Згідно з директивою ЄС, всі комерційні банки в ЄС повинні брати участь в одній з СГВ, котра гарантує щонайменше 20000 євро з депозиту.

Великобританія) системи гарантування вкладів є приватними, але більшість надають перевагу державним системам. Користуючись міжнародним досвідом, ми визначили такі характерні риси державного фонду гарантування вкладів, які найкраще допомагають досягти поставлених цілей. Ефективна СГВ, як правило, має наступні риси:

- ***Явна***. СГВ повинна бути чітко визначена в законодавстві й громадськість має твердо знати правила виплати страхових відшкодувань. 84 країни світу мають явну СГВ.
- ***Обов'язкова***. Членство в СГВ має бути обов'язковим для всіх банків, враховуючи іноземні та державні. В іншому випадку тільки слабкі банки приєднаються до СГВ і система не буде фінансово стабільною.
- ***Визначений рівень капіталу***. Для запобігання проблем із платоспроможністю, СГВ має оцінити економічне становище в країні і законодавчо визначити оптимальний рівень накопичення капіталу. Оскільки фінансова стабільність є загальним благом, не тільки комерційні банки, але також і уряд повинен брати участь в накопиченні капіталу СГВ. Крім того, система гарантування завжди повинна мати можливість отримати кредити від уряду у випадках крайньої потреби.
- ***Страхові внески відповідають ризикованості.*** Розмір страхових внесків комерційного банку до фонду гарантування вкладів встановлюється у відповідності до результатів діяльності банку. Тобто більш ризиковані банки, які ймовірніше матимуть проблеми, роблять більші внески. В цьому випадку стійкі банки не субсидують слабкі.

  Близько однієї третини країн з явними СГВ встановили розмір страхового внеску залежно від ризикованості банку. Кількість таких країн постійно зростає.
- ***Обмежена покриття депозитів***. Обмежене гарантування забезпечує повернення вкладів соціально незахищеним вкладникам, але спонукає більш заможних вкладників ретельніше обирати банки. Якщо уряд пропонує необмежене гарантування депозитів, то це зменшує стимули вкладників слідкувати за діяльністю банків та підвищує "моральні збитки" (moral hazard). В цьому випадку притік депозитів буде викривлений в бік банків з ризикованою діяльністю і більш високими ставками за депозитами, що збільшить ймовірність системної банківської кризи. Крім того, необмежене або дуже високе покриття вкладів може призвести до ситуації, коли фонду гарантування вкладів бракуватиме грошей для виплат і він збанкрутує.

  Як правило, пропонується встановлювати обмеження гарантування депозитів на рівні від одного до двох ВВП на душу населення. Середній розмір гарантування вкладів в світі становить 3,2 ВВП на душу населення.
- ***Швидка виплата***. У випадку банкрутства банку СГВ повинна забезпечити виплати страхових відшкодувань дуже швидко, інакше значно підвищується загроза загального відтоку вкладів з банківської системи та системної кризи.

  Ефективна СГВ має бути готова розпочати виплати через декілька діб після оголошення банкрутства банку і закінчити більшу частину виплат протягом одного місяцю.
- ***Отримання інформації від центрального банку***. Центральний банк має надавати інформацію СГВ не тільки щодо подій, які фактично відбулися (наприклад про ліквідацію банку), але й надавати данні щодо потенційних проблем. Це допоможе СГВ планувати свою діяльність та вчасно здійснювати виплати.

3. Система, що діє в Україні

Ідея створення системи гарантування вкладів в Україні з'явилася в 1995 році, а на початку 1996 року НБУ схвалив створення Міжбанківського фонду гарантування вкладів, однак в той час це рішення не відповідало діючому законодавству. В 1996 році експерти НБУ і Світового Банку підготували проект закону про страхування депозитів. Лише через два роки Указом Президента України було започатковано організацію роботи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (надалі Фонд)[4].

Основні риси Фонду наступні:

- Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є державною, неприбутковою організацією, єдиним агентством страхування вкладів в Україні;
- Обов'язковий для всіх банків, крім Ощадбанку (поточна кількість банків-учасників становить 149);
- Фонд гарантує повернення депозиту та нарахованих по ньому відсотків кожному вкладнику в банку на суму не більше 1200 грн.
- Фонд не робить виплат інсайдерам банків;
- Фонд має право отримувати необхідну інформацію від НБУ та комерційних банків, але повинен тримати банківську таємницю;
- Фондом керує Рада до складу якої входять два представника Кабінету Міністрів, два представника НБУ та один представник Асоціації Українських Банків;
- Джерела капіталу: 20 млн. грн. було початково внесено державою, комерційні банки зробили початковий внесок у розмірі 1% від статутного капіталу і регулярно вносять 0,5% від депозитів домогосподарств щорічно (0,25% двічі на рік) На 1 жовтня 2002 року Фонд накопичив 107,5 млн. грн.;
- Капітал має інвестуватися в державні цінні папери (ОВДП).

4. Пропозиції щодо капіталу Фонду

4.1. Збільшення капіталу Фонду

Для того, щоб мати можливість встановити рівень гарантування депозитів на досить привабливому рівні для заощаджень середнього вкладника і належною мірою забезпечити виплати депозитів при банкрутстві банку, Фонд гарантування депозитів має запланувати адекватний рівень капіталу, до якого треба накопичувати кошти[5].

Міжнародний досвід свідчить, що розвинути країни із стабільними фінансовими системами встановлюють досить низькій рівень капіталу: 0,5% від всіх депозитів, що підлягають страхуванню в Бельгії, 0,8% в Італії, 1,25% в США тощо. Перехідні країни і країни, що розвиваються, навпаки намагаються захистити себе від нестабільної фінансової ситуації і встановлюють вищий рівень накопичення капіталу: 1,5% від депозитів в Угорщині і Словаччині, 3% в Естонії, 5% в Аргентині.

Фонд гарантування вкладів в Україні не має законодавчо визначеного рівня для накопичення капіталу. На середину 2002 року українська СГВ накопичила 107 млн. грн., що покривало 0,9% всіх депозитів домогосподарств, залучених банками –

[4] Указ Президента України "Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України." № 996/98, 10 вересня 1998 року.

[5] Треба зазначити, що деякі розвинути країни не накопичують капітал СГВ і практикують фінансування по факту банкрутства, наприклад: Австрія, Великобританія, Люксембург. На нашу думку, цей метод може не викликати достатньої довіри у громадськості і не підходить Україні.

членами фонду на той час (12 млрд. грн.). Для уникнення проблем при виплаті депозитів і для встановлення належного рівня гарантування вкладів, СГВ повинна ***законодавчо встановити рівень капіталу, до якого треба накопичувати кошти і намагатися досягнути його***. На нашу думку адекватний рівень накопичення капіталу для української СГВ ***в середньостроковому періоді*** має бути ***3% від всіх депозитів, що підлягають страхуванню***.

4.2. Джерела фінансування

Ми бачимо два головних шляхи накопичення капіталу: регулярні внески комерційних банків і відрахування частки прибутку НБУ в Фонд гарантування вкладів[6].

Страхові премії комерційних банків відповідно до їх ризикованості

Комерційні банки в Україні виплачують страхові внески у розмірі 0,5% від депозитів домогосподарств щорічно (0,25% двічі на рік, в червні та грудні). Ми вважаємо, що загальний рівень є відповідним і пропонуємо не міняти його в той чи інший бік. Ми бачимо недолік в іншому: внески є однаковими для всіх банків ("рівними") і сплачуються в однаковій пропорції від депозитів всіма банками. Хоча для початку діяльності Фонду "рівні" внески були більш привабливими завдяки простоті механізму сплати, зараз Фонд має розглянути можливість змінити цю практику. Ми пропонуємо ввести страхові премії відповідно до ризикованості комерційних банків, керуючись наступними мотивами.

Головні принципи діяльності СГВ такі самі, як і в інших страхових компаніях: фонд збирає страхові внески і має бути готовим виплатити страховку в означеному випадку. Логічно, що більш ризиковані агенти, які мають великі шанси звернутися за допомогою повинні платити більші страхові внески. Згідно з цим принципом СГВ в багатьох країнах (враховуючи перехідні економіки) практикують встановлення страхових внесків відповідно до ступеню ризикованості комерційного банку. "Рівні" внески в цьому сенсі є менш ефективними: сплачуючи однакову частку від депозитів, стійкі банки субсидують слабкі, що руйнує структуру стимулювання і ризиковані банки не будуть намагатися покращити свою діяльність.

Таким чином, ми пропонуємо ***встановити страхові премії відповідно до ризикованості комерційних банків згідно з рейтингом НБУ***. Одна з простих, але ефективних рейтингових систем є CAMELS[7], яка використовується багатьма центральними банками, включаючи НБУ. CAMELS надає рейтинг банкам за шкалою від 1 (найкращий) до 5 (найгірший); страхові вклади, що відповідали б цій системі можуть бути, наприклад, *0,3% для банків з рейтингом "1" до 0,7% для банків з рейтингом "5"*[8].

Може статися так, що Національний банк не захоче широко розповсюджувати інформацію щодо його рейтингу комерційних банків. Незважаючи на це, все ще можливо використовувати цій рейтинг для виплати страхових премій, але зобов'язати Фонд гарантування депозитів тримати його в таємниці.

Ще одне питання, яке ми хотіли б обговорити в цій частині, це страхування депозитів "Ощадбанку". На даний момент цей державний ощадний банк не включений в загальну систему гарантування вкладів і отримує державні гарантії. Невключення "Ощадбанку" в загальну систему має два основні недоліки.

---

[6] Існує ще два шляхи накопичення капіталу. По перше, Фонд отримає прибуток від інвестицій, які він робить; ми будемо обговорювати інвестиційну політику далі. По друге, існує можливість брати кредити уряду в необхідних випадках.

[7] CAMELS є широко розповсюдженою системою банківського рейтингу, яка базується на наступних показниках C – відповідність капіталу, A – якість активів, M – якість менеджменту, E – прибуток, L – ліквідність, S – чутливість до ризиків ринку.

[8] Для того, щоб зробити конкретну пропозицію, необхідно знати розподіл банків по цій рейтинговій системі.

Перш за все, державний ощадний банк повинен діяти як і всі інші фінансові інституції в країні. Надання привілей щодо гарантування депозитів порушує систему стимулювання на фінансових ринках: "Ощадбанк" має кращі умови діяльності незалежно від ефективності.

По-друге, довгострокова стійкість і ефективність "Ощадбанку" залишається сумнівною. Попри чисельні переговори з міжнародними фінансовими організаціями, він все ще не був реструктуризований. Таким чином, вірогідність проблем в цьому банку залишається високою, а механізм їх усунення незрозумілий. У випадку банкрутства "Ощадбанку" кількість звернень від вкладників (особливо "малих") буде дуже великою і уряд більш за все не зможе задовольнити їх всі своєчасно і в повному обсязі. Таким чином, ми можемо очікувати дуже шкідливе падіння довіри не тільки до уряду, але й до всієї фінансової системи, зменшення вкладів населення й інвестицій.

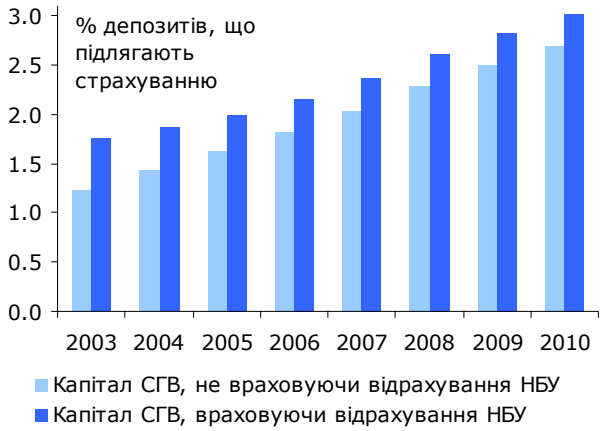
Остаточним рішенням цієї проблеми має бути розповсюдження на державний ощадний банк того ж самого регулювання страхування вкладів, яке діє і для інших банків. Дуже важливо розуміти, що до скасування державних гарантій і включення до загальної системи, "Ощадбанк" повинен бути успішно реструктуризованим. Небезпечно включати величезний ощадний банк, який тримає 15% всіх депозитів домогосподарств, до моменту поки він не став досить безпечним. Перехід до загальної СГВ має бути оголошеним заздалегідь.

Відрахування частини прибутку НБУ

Залишені сам-на-сам , комерційні банки не будуть в змозі накопичити достатній капітал СГВ. Крім того, акумуляція капіталу Фонду гарантування депозитів служить як засіб збільшення довіри до фінансової системи й забезпечує стабільність. Фінансова стабільність є загальним благом, і не тільки комерційні банки, але й уряд також повинен прагнути досягнення цієї цілі. Відтак, ми підтримуємо ідею НБУ, що передбачає ***відрахування частини прибутку НБУ до Фонду гарантування депозитів***[9].

Важливість цього рішення ми проілюстрували на Графіку 1, де показано оцінки накопичення капіталу СГВ в період між 2003 та 2010 роках враховуючи і не враховуючи відрахування частини прибутку НБУ[10]. Як можна побачити, участь НБУ в накопиченні капіталу СГВ є досить корисною особливо на ранніх стадіях. Як було зазначено раніше, капітал СГВ становить 0,9% від загальної суми депозитів, що підлягають страхуванню. В 2003 році без участі НБУ цій рівень досягне 1,2%, в той час як внески НБУ збільшують його до 1,8%, що є вже доволі прийнятним рівнем безпеки. Надалі різниця стає меншою, але все

Графік 1. Накопичення капіталу системи гарантування вкладів в Україні

Джерело: власні розрахунки

[9] Для більш детального обговорення питання розподілу прибутку НБУ див. S 13 "Прибутки НБУ: хто і скільки має отримувати?".

[10] Основні припущення наступні: Темп зростання депозитнів вкладів буде поступово зменшуватися і наприкінці десятиріччя досягне стабільного росту на рівні 15%. Комерційні банки будуть щорічно сплачувати 0,5% депозитів, що підлягають страхуванню. НБУ розпочне відрахування прибутку в 2003 році (приблизно від 10% до 20% прибутку). В розрахунках ми припускаємо відрахування у розмірі 100 млн. грн. в 2003 році і їх збільшення на 10% щорічно. СГВ в середньому буде інвестувати 70% своїх коштів і отримуватиме прибуток на рівні 5% річних. Ми не виключаємо можливості банкрутства банків і виплати депозитів за рахунок коштів СГВ. Зниження рівня капіталу внаслідок цього ми вважаємо як тимчасовий, оскільки фонд має пріоритетний стан під час отримання коштів при ліквідації банку.

ще відчутною. Капітал СГВ зможе досягнути рівня 3% застрахованих депозитів в 2010 році за умови відрахування частини прибутку НБУ, в іншому випадку буде треба ще два роки.

4.3 Диверсифікація інвестицій

Після обговорення шляхів накопичення капіталу, давайте звернемося до іншої сторони і подивимось як найкраще розмістити капітал. Перш за все, ми хотіли би зауважити, що першочергова мета інвестицій СГВ є захищення його коштів від економічних шоків і вкладення в ліквідні й надійні активи. Інвестиції не повинні розглядатися як засіб отримання прибутку; вони також не повинні бути засобом підтримки ринку державних запозичень через зобов'язання вкладати гроші тільки в державні цінні папери. Насправді, забезпечення надійності вкладу й його стабільності повинно завжди бути пріоритетом інвестиційній політики.

Згідно з діючим законодавством СГВ в Україні має право інвестувати лише в державні цінні папери і ми вважаємо, що це ризиковано. Перш за все, внутрішні державні цінні папери не є достатньо безпечними і ліквідними, як того потребують особливості СГВ. Другий недолік полягає в значному валютному ризику. На середину 2002 року 47% депозитів домогосподарств, залучених членами СГВ, були деноміновані в іноземній валюті. Фонд виплачує депозити в іноземній валюті по курсу НБУ на день настання недоступності вкладів. Таким чином, якщо потреба виплачувати депозити буде супроводжуватись девальвацією національної валюти, СГВ стикнеться з більшим обсягом виплат в національній валюті. Щоб запобігти цим проблемам ми пропонуємо диверсифікувати портфель СГВ і ***дозволити інвестувати в іноземні активи, що мають найвищий рейтинг***. Критерії відбору надійних активів має бути таким же, як і для НБУ.

5. Пропозиції щодо суми виплат

5.1. Введення дворівневого страхування

На нашу думку, було б доцільно змінити поточну практику повного страхування та натомість ***запропонувати дворівневе страхування: встановити повне покриття певного невеликого обсягу депозиту та запропонувати обмежене часткове покриття решти***. Такий спосіб страхування використовується у досить багатьох країнах, у тому числі з перехідною економікою. Наприклад, Польща пропонує повне покриття у розмірі 1000 євро та покриття 90% суми депозиту між 1000 євро та 18000 євро. У Росії передбачається повне страхування суми до 2000 рублів, 80% суми депозиту між 2000 рублів та 20000 рублів та 50% суми депозиту від 20000 рублів та 80000 рублів. Схожі схеми використовуються у Чеській Республіці та Естонії. Такий механізм є більш привабливим, бо, з одного боку, повне покриття маленьких вкладів дозволяє захистити населення з низьким рівнем доходів, а, з іншого боку, страхування другої частини дозволить залучити більш значні вклади, тоді як частковість виплат примусить вкладників обережніше вибирати комерційні банки, надаючи перевагу більш стійким з них.

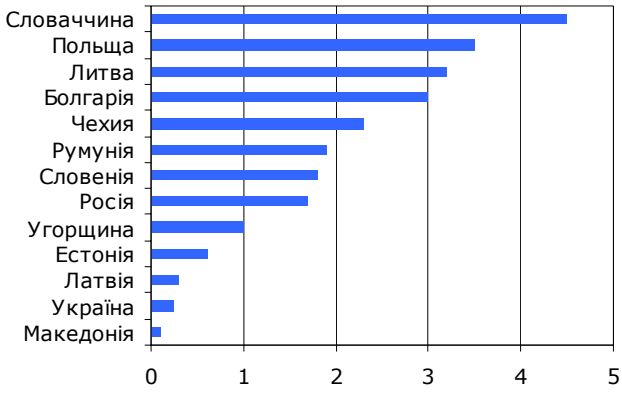
5.2 Збільшення суми виплат

Вибір суми виплат є ключовим елементом, що визначає успіх роботи СГВ та, значною мірою, ступінь довіри населення до фінансової системи. Тут СГВ має знайти баланс між двома факторами. З одного боку, сума виплат не повинна бути занадто високою. СГВ має повністю покривати депозити малих інвесторів, однак мотивувати значних вкладників до пошуку стабільних комерційних банків. З іншого боку, сума виплат не має бути занадто малою, бо у цьому випадку середні вкладники не будуть зацікавлені у зберіганні грошей у комерційних банках. Останнє є особливо важливим для України,

якщо взяти до уваги досі низьку довіру до фінансової системи країни. Крім того, сума виплат повинна співвідноситися з рівнем капіталізації СГВ.

Зазвичай пропонується встановити суму виплат на рівні одного чи двох номінальних ВВП на душу населення, середня сума виплат у світі становить 3,2 ВВП на душу населення. На сьогодні в Україні сума виплат, що зафіксована законодавством, складає біля 0,25 ВВП на душу населення. Для порівняння на Графіку 2 представлене це відношення для деяких країн Центральної та Східної Європи, що мають явну СГВ. Як ми бачимо, сума виплат українського Фонду страхування депозитів не лише значно менша за загальні міжнародні стандарти, але й фактично найнижча серед країн з перехідною економікою.

Графік 2. Відношення суми виплат по депозитах до ВВП на душу населення, 2001

Джерело: Системи гарантування вкладів відповідних країн

Оскільки низька сума виплат перешкоджає притоку депозитів від пересічних українських домогосподарств, ми пропонуємо ***поступово збільшити суму виплат*** та спробувати досягти рівня одного ВВП на душу населення у середньостроковій перспективі.

Надзвичайно важливою річчю є зв'язок між зростанням суми виплат та зростанням капіталу СГВ. Як ми вже говорили, поточні активи системи страхування вкладів фізичних осіб України є доволі низькими, тому значне та швидке підвищення суми виплат є небажаним. Тим не менш, ми бачимо потенціал для поступового зростання, починаючи з найближчого майбутнього, бажано одразу ж після наступного регулярного платежу комерційних банків. Нижче ми хочемо запропонувати наші аргументи щодо можливості такого кроку.

По-перше, ми маємо взяти до уваги те, що левову частку депозитів в Україні складають депозити, дуже малі за розміром вкладу (див. Таблицю 1).

Таблиця 1. Дизагрегація вкладів за розміром станом на 1 липня 2002 (тільки по банкам-членам СГВ)

Розмір вкладу, грн.	Кількість вкладів, тисяч	Відсоток від загальної кількості	Сума на вкладах, млн. грн.	Відсоток від загальної суми	Середній розмір вкладу, грн.
<500	4593.9	79.4	240.6	2.0	52
500-1000	288.3	5.0	225.0	1.8	780
1000-5000	495.6	8.6	1374.0	11.2	2772
>5000	407.7	7.0	10411.9	85.0	25540
Total	5785.4	100.0	12251.5	100.0	2118

Джерело: Фонд гарантування вкладів фізичних осіб

Фактично 80% вкладників складають біля 2% загальних заощаджень, середній розмір депозиту у цій групі складає лише 52 гривні. Тому ми можемо розраховувати, що хоча кількість вимог у випадку банкрутства банку буде великою, кількість необхідних грошей, що СГВ має виплатити, не буде такою вже значною.

Другою рисою української банківської системи є висока концентрація депозитів у декількох банках. Три великі банки, а саме "Приватбанк", "Промінвестбанк" та "Аваль", тримають біля 40% всіх депозитів домогосподарств, що розміщені у 149 банках-членах системи гарантування вкладів. У міжнародній практиці вважається, що банкрутство будь-якого з таких великих банків є системною банківською кризою. Хоча СГВ має підвищувати довіру населення та запобігати значному відтоку депозитів

з банківської системи (bank run), у функції СГВ не входить вирішення проблеми системної банківської кризи, бо це є завдання уряду. Якщо виключити ці три банки, СГВ може легко покрити страхові вимоги будь-якого іншого комерційного банку.

Нарешті ми хочемо підкреслити, що Фонд страхування вкладів фізичних осіб повинен завжди мати змогу отримати дешеві кредити від уряду для відновлення своєї платоспроможності у процесі виплати страхової суми по депозитах.

Підсумовуючи аргументи на користь дворівневого страхування та збільшення суми виплат, ми пропонуємо змінити поточну систему платежів. Замість існуючої зараз повної гарантії виплати до 1200 грн. ми пропонуємо запровадити дворівневу систему страхування та найближчим часом підвищити верхню межу виплат у 1,5 рази. Наприклад, можна встановити *повне покриття вкладів до 1200 грн. та 80% покриття вкладів від 1200 грн. до 2000 грн*. У цьому випадку співвідношення суми виплат до ВВП на душу населення зросте від 0,25 до біля 0,4. У майбутньому, коли капітал СГВ зросте, суму виплат треба буде підвищувати далі.

6. Висновки

Ефективна система гарантування вкладів є дуже вигідною для економіки. Головними її перевагами є зміцнення довіри до фінансової системи і забезпечення більшої стабільності банків. Це спонукає домогосподарства збільшувати заощадження в комерційних банках; довіра до фінансових посередників зменшує частину "премії за ризик" у відсоткових ставках. Обидва ці фактори сприяють фінансовому посередництву, дозволяють збільшити кредитування і, таким чином, інвестиції й економічне зростання. Крім того, система гарантування вкладів важлива і з точки зору соціальних міркувань: вона захищає населення, особливо менш заможне, від втрати грошей у випадку банкрутства банку.

В Україні Фонд гарантування вкладів працює вже чотири роки. Протягом цього часу він значно розвинувся, набув досвіду і впевненості. Спираючись на ці факти і приймаючи до уваги наявну потребу зміцнювати довіру до фінансової системи, ми вважаємо що зараз настав час для вдосконалення системи гарантування вкладів в Україні. В цій роботі ми пропонуємо заходи, що допоможуть зробити Фонд гарантування вкладів більш ефективним і дозволять підштовхнути розвиток фінансового посередництва. Ми пропонуємо ***законодавчо встановити рівень капіталу, до якого треба накопичувати кошти і поповнювати його внесками НБУ; прив'язати розмір страхових внесків до ступеню ризикованості комерційних банків; встановити дворівневе страхування і поступово збільшувати суму відшкодувань за депозитами***. В таблиці нижче ми робимо підсумок пропозицій і пояснюємо чому, на нашу думку, їх застосування є важливим.

Наприкінці ми хотіли б зупинитись на останньому зауваженні. Хоча діяльність Фонду гарантування вкладів може бути дуже добре організованою, це не має багато сенсу якщо громадськість не знає про діяльність і переваги Фонду. Головним принципом системи гарантування вкладів є те, що люди усвідомлюють його переваги. Для цього дуже важливе проводити широку інформаційну кампанію і переконувати людей в безпеці фінансової системи. Така діяльність повинна бути більш активною в Україні.

І.Є., Р.Д., рецензент: Ф.П.

Київ, жовтень 2002 р.

Резюме пропозицій

Належна практика	Недоліки української СГВ	Наслідки недоліків	Пропозиції
Пропозиції щодо капіталу фонду			
Законодавчо закріплений цільовий рівень накопичення капіталу СГВ. В перехідних економіках зазвичай встановлюється на рівні 3% від депозитів, що підлягають страхуванню.	Український СГВ не має цільового рівня накопичення капіталу, це питання не зазначене в жодному законі. На даний момент капітал СГВ становить 0,9% від депозитів, що підлягають страхуванню.	СГВ не в змозі безпечно підвищити покриття депозитів. Непрозора активність.	Законодавчо визначити цільовий рівень капіталу СГВ, встановити його на рівні 3% від депозитів , що підлягають страхуванню. Намагатися досягнути ціль в середньостроковому періоді.
Страхові внески відповідають ризикованості комерційних банків.	"Рівні" внески у розмірі 0,5% від депозитів , що підлягають страхуванню.	Проблема "моральних збитків" (moral hazard), стійкі банки субсидують слабкі банки.	Прив'язати розмір страхових внесків до рейтингу комерційного банку: *Від 0.3% до 0.7% від депозитів, що підлягають страхуванню згідно з CAMELS.*
Державні банки також повинні бути включені до СГВ.	"Ощадбанк" не є членом СГВ, депозити гарантуються Урядом, але механізм не чіткий.	Нечесна конкуренція, при банкрутстві довіра до фінансової системи може суттєво зменшитись.	"Ощадбанк" має бути спочатку реструктуризований, а потім включений до загальної СГВ.
Уряд робить внески до капіталу СГВ	На даний момент тільки комерційні банки роблять внески до капіталу СГВ	СГВ не може акумулювати достатній рівень капіталу і збільшити покриття депозитів.	Відраховувати частину прибутку НБУ до СГВ.
Пропозиції щодо страхування депозитів			
Дворівневе страхування Невеликі суми депозитів покриваються повністю, потім тільки частина депозитів.	Повне покриття до 1200 грн.	Домогосподарства не мають достатньо стимулів слідкувати за діяльністю банків.	Краще запропонувати 100% покриття невеликої частиники депозитів і потім часткове гарантування (наприклад 80%) решти.
Достатнє покриття депозитів. СГВ повинна знайти баланс між не дуже великим покриттям, але й достатнім для залучення депозитів (міжнародно прийнято 1 чи 2 ВВП на душу населення).	На сьогодні покриття депозитів в Україні на рівні 0,25 ВВП на душу населення.	Середній вкладник має невеликі стимули заощаджувати гроші в банку.	Поступово збільшити покриття, повне гарантування мінімальної суми, потім часткове покриття. *Повне покриття вкладів до 1200 грн. та 80% покриття вкладів від 1200 грн. до 2000 грн.* *0,4 ВВП на душу населення.*
Пропозиції щодо розповсюдження інформації			
Широке розповсюдження інформації щодо діяльності СГВ	Домогосподарства небагато знають про СГВ, банки рідко інформують вкладників.	Хоча СГВ може бути добре організована, якщо домогосподарства не мають інформації про неї, довіра до фінансової системи не збільшиться.	Інформаційна кампанія має бути націлена на пересічного вкладника, наприклад постери в метро, оголошення по телебаченню та радіо тощо.